

واضح است که با نبود دلیلی خاص، عام یا مطلق دال بر جواز و تنفیذ قضاوت زن، این اصل حاکم خواهد شد؛ چه آن را اماره بپنداریم و چه اصل عملی استصحاب و یا حتی چیزی شبیه آن.

ادله اثبات

آن چه گذشت بخشی عمده از وجوه و ادله‌ای بود که در راستای اثبات اعتبار مذکر بودن قاضی - مطلقا یا فی الجملة - و اثبات منع تصدی زنان برای پست‌های مشوب به «ولایت» اقامه شده است.

طبیعی است که مخالفان (فی الجملة یا مطلقا) باید ضمن نقد و رد این وجوه (هر چند فی الجملة و با تفصیل در مسأله)، اندیشه خود را مبرهن سازند و الا اصل عدم و منع حاکم خواهد شد.

گفتنی است، هر چند در نقد و بررسی ادله نفی، اشاراتی به دلیل اثبات خواهد شد لکن جداکردن آن در گفتگو مدیریت بهتری از بحث را ارائه می‌دهد و به دلیل کوتاه‌تر بودن این قسمت از بخش نقد و بررسی، ابتدا اشارتی بالاجمال به ادله اثبات خواهیم داشت.

1. اطلاعات و عموماًت از کتاب و سنت

گاه ادعا می‌شود برخی اطلاعات و عموماًت از قرآن و سنت صلاحیت رد شرط مذکر بودن را دارد؛ همان طور که فقیهی مثل محقق خوبی به اطلاق آیاتی از قرآن جهت رد اعتبار اجتهاد در قاضی تحکیم تمسک نمود.¹

تمسک به اطلاعات کتاب در مواضع مختلف - حتی به آیات مرتبط با قضاوت - از سوی دیگر فقیهان نیز به منصفه ظهور رسیده است؛² هر چند قراری ثابت از ایشان در این ارتباط نداریم! تمسک به اطلاعات اخبار، راحت تر در کلمات دیده می‌شود.³

این تعبیر از فقیه نجفی بسیار فنی و مطبوع است :

«قلت : قد يقال : ان المستفاد من الكتاب و السنة صحة الحكم بالحق و العدل و القسط من كل مؤمن. قال الله - تعالی - :

*ان الله يأمرکم ان تؤدّوا الامانات الی اهلها و اذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل*⁴

البته به جناب ایشان باید گفت : آیا حاضرید این سخن فنی و موجه را پایه قرار دهید و برای تشکیک در برخی شروط دیگر - غیر از شرط اجتهاد که محل بحث حاضر شماست - به کار بندید؟ در تفسیر و فهم ادله از آن بهره برید؟ فتامل.

1. مبانی تکملة المنهاج، ج 1، ص 9.

2. ر.ک : جواهر الکلام، ج 40، ص 15.

3. القضاء للمحقق الخراسانی، ص 20.

4. جواهر الکلام، ج 40، ص 15.

2. اطلاق⁵ مقبوله ابن حنظله

در مقبوله ابن حنظله آمده بود: «ینظران من کان منکم ممن قد روی حدیثنا و نظر فی حلالنا و حرامنا...»⁶ و لفظ «من» از ادات اطلاق و شمول است. حتی ادعای دلالت آن بر عموم، ناموجه نیست. فافهم.

3 و 4. برداشت اطلاق و شمول از عهدنامه مالک اشتر و برخی اعتبارات عقلی و عقلایی مستظهر به نصوص شرعی⁷

قبلا با شروط ملحوظ از سوی امام امیرالمؤمنین - علیه السلام - در قاضی در نامه حضرت - علیه السلام - به جناب مالک، آشنا شدیم،⁸ در آن نامه شرطهایی ذکر شده بود که وجود آنها ضریب اطمینان را در قاضی جهت فصل خصومت عادلانه بالا می‌برد، در آن شرایط سیزده گانه (که جامع آنها «افضل الرعیة» بود) صحبتی از جنسیت خاص نشده است. و بر فرض اعتبار جنسیت و توجه به این که ایشان در مقام بیان بوده‌اند، به شرط جنسیت هم اشاره می‌کردند. و این ادعا که حضرت در مقام بیان برخی از شروط و نه همه آنها بوده‌اند، قابل استماع نیست، بلکه اگر شرطی غیر از شرط‌های مذکور در نامه، با دلیلی معتبر ثابت شد (نه با ادعاهایی چون بلاخلاف و لا اشکال، با همه اختلافها و اشکالاتی که وجود دارد!) باید پذیرفت و آن را در کنار شرط‌های ذکر شده در این عهدنامه محترم نشانید و به شرط‌های سیزده گانه اضافه کرد.

به اعتقاد ما عقل و عقلا - و مطابق قاعده: شارع - هم در سپردن پستی حساس مثل قضاوت و ریاست‌های عام و کلان آن چه را اصل غیر قابل تغییر می‌دانند، صلاحیت شخص برای پستی است که به وی واگذار می‌شود و شروط شکلی عموماً متغیرهایی است که با بیان محکم و مطلق از طرف قانون گذار قابل اثبات است. به نظر آن چه را قبلا با عناوینی چون «اعتبار به برآیند قضا یا فرایند صدور حکم قضایی؟»⁹ یا «عمل گرابی و واقع گرابی در سرد و ردیف کردن شرط‌ها تا شکل گرابی»¹⁰ مطرح کرده‌ایم، نباید نادیده گرفته شود.

پی‌جویی در این باره، متتبع را به تعیناتی دیگر از نصوص و اعتبارات قابل استناد می‌رساند لکن در آن چه بیان گردید، کفایت است.

ضمناً برخی زیاده‌روی‌ها نیز در این باره صورت گرفته است، که باید از آن پرهیز کرد.¹¹ هر چند در لابلائی آن تلاش‌های محمودی نیز به منصفه ظهور رسیده است.

5. البته دلیل دوم و دلیل سوم داخل در دلیل اول است، لکن جدا کردن آن‌ها انطباق می‌نمورد که چنین شد.

6. الوسائل، ج 27، ابواب صفات القاضی، باب 11، ص 137، ح 1.

7. مناسب بود اعتبارات عقلی و عقلایی، جداگانه مورد بحث قرار می‌گرفت لکن تداخل محتوا باعث شد که ما جداگانه قرار ندهیم.

8. نهج البلاغه (فیض الاسلام)، نامه 53، ص 109 و 110.

9. ص 140.

10. به طور پراکنده در بحث از اشتراط عدالت مورد اشاره قرار گرفت.

11. ر.ک: بررسی فقهی مدیریت زنان در مناصب سیاسی، صص 325-355.